

**O'ZBEK OILALARIDA IJTIMOIIY TARBIYA
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ
PEDAGOGIKASINING O'RNI**

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabasi

Abdusalomova Maftuna Olim qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek oilalarida ijtimoiy tarbiya madaniyatini rivojlantirishda xalq pedagogikasining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Xalq pedagogikasi — bu asrlar davomida shakllangan, millatning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy tajribasini o'zida mujassam etgan tarbiya tizimidir. Oila esa ushbu qadriyatlarning eng muhim saqllovchisi va davom ettiruvchisidir. Maqolada oila muhitida yosh avlodni mehnatsevarlik, odoblilik, mehr-oqibat, vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalashda xalq an'analari, urf-odatlar va og'zaki ijod namunalari o'rni ochib beriladi. Shuningdek, zamonaviy ijtimoiy pedagogika nuqtayi nazaridan oilaviy tarbiya jarayonida xalq qadriyatlaridan samarali foydalanish yo'llari yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *O'zbek oilasi, xalq pedagogikasi, ijtimoiy tarbiya, tarbiya madaniyati, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, ma'naviy meros, mehr-oqibat, vatanparvarlik, ijtimoiy pedagogika.*

Kirish

Inson tarbiyasi har qanday jamiyat taraqqiyotining asosi, millatning ma'naviy qudrati va istiqboli belgisidir. Shu boisdan oila muqaddas dargoh sifatida insonning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Oila muhiti nafaqat bolaga dastlabki axloqiy, ma'naviy va madaniy qadriyatlarni singdiradi, balki u orqali jamiyatning umumiy ijtimoiy

madaniyati ham shakllanadi. Tarbiya madaniyatining ildizlari esa xalqning asrlar davomida to'plagan tajribasi — xalq pedagogikasida mujassamdir.

O'zbek xalq pedagogikasi milliy o'ziga xoslikka ega bo'lib, unda oilaning jamiyatdagi o'рни, ota-onaning mas'uliyati, farzand tarbiyasidagi axloqiy me'yorlar, mehr-oqibat va hamjihatlik kabi qadriyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Xalq pedagogikasi o'zida o'tgan avlodlarning hayotiy tajribasini, axloqiy qarashlarini, odob-axloq, mehnatsevarlik, vatanparvarlik singari fazilatlarni mujassam etadi. Bu qadriyatlar oila orqali avloddan-avlodga o'tib, millatning ijtimoiy ongini va ma'naviy madaniyatini shakllantiradi.

Asosiy qism

O'zbek xalq pedagogikasi asrlar davomida shakllangan tarbiyaviy tajriba, urf-odat, marosim, xalq og'zaki ijodi, diniy va axloqiy qarashlar orqali yosh avlodni ma'naviy barkamol, ijtimoiy faol, vatanparvar inson qilib tarbiyalashga qaratilgan tizimdir. Xalq pedagogikasining ildizlari oila muhitida chuqur ildiz otgan bo'lib, har bir oila milliy qadriyatlarning asosi, jamiyatning ijtimoiy mustahkamligi va ma'naviy birligining kafolati sifatida qaralgan. Oila — bu shaxsning birinchi maktabi, unda insonning xarakteri, dunyoqarashi, axloqi va ijtimoiy mas'uliyati shakllanadi.

O'zbek oilalarida tarbiya jarayoni har doim xalq donishmandligi va hayotiy tajribasiga tayangan. Xalq pedagogikasida "Farzand – ota-onaning ko'zgusi", "Yaxshi bola – yurt ko'rki", "Ona duosi bilan ish bitar" kabi maqollar, hikmatlar va rivoyatlar farzand tarbiyasida axloqiy me'yor sifatida xizmat qilgan. Bu hikmatlar oiladagi o'zaro hurmat, mehr-muhabbat, sabr, mas'uliyat va ijtimoiy burch tuyg'usini mustahkamlashga qaratilgan. Shuningdek, xalq og'zaki ijodida ota-onaga hurmat, mehnatsevarlik, halollik, adolat, sabr-toqat kabi qadriyatlar orqali yosh avlod ongiga ijobiy ijtimoiy me'yorlar singdirilgan.

Ijtimoiy pedagogika nuqtayi nazaridan, oila tarbiyasi shaxsning jamiyatdagi munosabatlarini belgilovchi muhim omildir. Bolaning oiladagi

tarbiyasi uning kelajakdagi ijtimoiy faolligini, axloqiy qarashlarini va boshqalar bilan munosabatini shakllantiradi. Shu bois, o'zbek xalq pedagogikasida oilaviy muhitga ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Ota-ona bolani nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy jihatdan ham tarbiyalaydi — unga muloqot, hamkorlik, yordam, hamdardlik, hurmat kabi insoniy munosabatlarni o'rgatadi.

Oila tarbiyasining asosiy vazifalaridan biri — farzandni jamiyatda o'z o'rini topa oladigan, mustaqil fikrlaydigan, boshqalar bilan hamjihat yashaydigan, ma'naviy yetuk shaxs qilib voyaga yetkazishdir. Xalq pedagogikasi bu maqsadga erishish uchun ko'p asrlik tajribalarni, an'anaviy tarbiya shakllarini taklif etgan. Masalan, “katta-kichikka hurmat”, “mahalla ko'magi”, “bir-birini qo'llab-quvvatlash” kabi qadriyatlar bolaga ijtimoiy javobgarlik hissini uyg'otadi. Mahalla hayotidagi marosimlar, bayramlar, mehnat jarayonlarida ishtirok etish esa yosh avlodda ijtimoiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirgan.

Zamonaviy sharoitda ham xalq pedagogikasining oila tarbiyasidagi o'rni o'z dolzarbligini yo'qotgani yo'q. Aksincha, globallashuv va g'arbiy madaniyat ta'siri kuchaygan bir paytda milliy tarbiya qadriyatlariga qaytish zarurati ortib bormoqda. Bugungi o'zbek oilasi farzandini tarbiyalashda xalq pedagogikasining boy merosidan, qadimiy urf-odatlaridan va milliy ma'naviyatga asoslangan tarbiya tamoyillaridan foydalanishi zarur. Bunda ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish, xalq pedagogikasi asoslarini zamonaviy ta'lim dasturlariga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ijtimoiy pedagogika fani oilaviy tarbiyani jamiyatning ijtimoiy muhitida tahlil qiladi. Demak, oila — ijtimoiy tarbiya tizimining eng kichik, ammo eng samarali bo'g'ini sifatida qaraladi. Shu bois oila tarbiyasida xalq pedagogikasi an'analarini amaliyotga tatbiq etish orqali yosh avlodda ijtimoiy mas'uliyat, insonparvarlik, mehr-oqibat, halollik va Vatanga sadoqat kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin.

O'zbek xalq pedagogikasida oila nafaqat tarbiya maskani, balki jamiyat barqarorligi va ma'naviy yuksalishining tayanchidir. Oilaning mustahkamligi, undagi ijtimoiy tarbiya madaniyatining yuksakligi bevosita jamiyatning ma'naviy darajasini belgilaydi. Shuning uchun xalq pedagogikasida oilaviy qadriyatlar, ota-onalarning mas'uliyati, farzandni odobli, halol, vatanparvar qilib tarbiyalash — millat taraqqiyotining eng muhim omili sifatida ko'riladi.

O'zbek xalq pedagogikasi o'z mohiyatiga ko'ra insonparvarlik, adolat, hamjihatlik, mehr-oqibat va o'zaro hurmat g'oyalari bilan sug'orilgan. Bu qadriyatlar oilaviy tarbiya madaniyatining asosiy negizini tashkil etadi. Har bir oila avvalo farzandni jamiyat a'zosi sifatida shakllantirish, uni milliy an'analar va ijtimoiy me'yorlarga mos tarbiyalashga intiladi. Shu ma'noda, xalq pedagogikasi oilaning ijtimoiylashuvdagi rolini kuchaytiruvchi bebaho manba bo'lib xizmat qiladi.

Oila tarbiyasida xalq pedagogikasining o'ziga xos jihatlaridan biri — tarbiyaning tabiiylik va hayotiylik tamoyillaridir. Tarbiya jarayoni kitobdagi qoidalar bilan emas, balki hayotiy misollar, oilaviy muloqotlar, kundalik tajriba, kattalarning ibrati orqali amalga oshiriladi. Masalan, ota-onaning mehnatsevarligi, mehribonligi, sadoqati va odobi bolaga bevosita namunaviy ta'sir ko'rsatadi. Shu orqali bola o'rganadi, anglaydi va hayotga tatbiq etadi. Xalq pedagogikasi ana shunday tabiiy o'rgatish uslublari orqali farzandning ongida mustahkam axloqiy va ijtimoiy asos yaratadi.

Shuningdek, xalq pedagogikasida oilaning jamiyat bilan aloqasi mustahkam e'tirof etilgan. Oila hech qachon ijtimoiy muhitdan ajralgan holda qaralmagan. Aksincha, oila mahalla, qarindosh-urug', qo'shnilar va butun jamiyat bilan uzviy bog'liq tizim sifatida tushunilgan. Bu bog'liqlik orqali farzandlarda ijtimoiy birdamlik, mehr-oqibat, hamkorlik va jamoaga sodiqlik tuyg'ulari shakllanadi. Mahallada o'tkaziladigan "hashar", "to'y", "xayriya" kabi tadbirlar o'zbek xalqining ijtimoiy tarbiya madaniyatini ifodalaydi. Shu

jarayonlarda bola kichik yoshdan jamoa bilan yashashni, boshqalarni hurmat qilishni, yordam berishni o'rganadi.

Xulosa

Oila – insoniyatning eng qadimiy va muqaddas ijtimoiy instituti sifatida jamiyat hayotining tayanchi, millatning ma'naviy poydevori hisoblanadi. O'zbek xalqining tarixiy tajribasi shuni ko'rsatadiki, oila nafaqat shaxsning jismoniy va ma'naviy barkamolligini ta'minlaydi, balki butun jamiyatning ijtimoiy barqarorligi va taraqqiyotida hal qiluvchi o'rin tutadi. Shuning uchun ham xalq pedagogikasi — oila tarbiyasining asosi, milliy o'zlik va ijtimoiy tarbiya madaniyatining ildizi sifatida doimo o'z ahamiyatini saqlab kelgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
2. Jo'raev M. Oila pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Yo'ldoshev J., Hasanboeva O. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Qodirova N. Xalq pedagogikasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
5. G'anieva M., Po'latova D. Ijtimoiy pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.